

УДК 343.8

Яковець І. С.,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
перший заступник директора Державної
установи «Центр пробації»

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОБАЦІЇ В РАЗІ УКЛАДАННЯ УГОДИ: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ТЛУМАЧЕННЯ

Статтю присвячено дослідженню проблем, які виникають у випадках відмови відповідних органів у розгляді клопотань уповноважених органів з питань пробації про скасування вироку, про вирішення питання заміни одного виду покарання іншим, про розстрочку виплати несплаченої суми штрафу, про притягнення до кримінальної відповідальності у зв'язку з ухиленням від відбування покарання та ін., випадках, коли вироком суду затверджено угоду про примирення або визнання винуватості між обвинуваченим і потерпілим, або прокурором та обвинуваченим. Висвітлено пропозиції щодо врегулювання цього питання.

Ключові слова: закон, кодекс, угода про примирення, угода про визнання винуватості, невиконання угоди.

Статья посвящена исследованию проблем отказа соответствующими органами в рассмотрении ходатайств уполномоченных органов по вопросам пробации об отмене приговора, о решении вопроса замены наказания другим наказанием, о рассрочке выплаты неуплаченной суммы штрафа, о привлечении к уголовной ответственности в связи с уклонением от отбывания наказания, в случаях, когда приговором суда было утверждено соглашение о примирении или признании виновности между обвиняемым и потерпевшим, или прокурором и обвиняемым. Изложены предложения по урегулированию этого вопроса.

Ключевые слова: закон, кодекс, соглашение о примирении, соглашение о признании виновности, невыполнение соглашения.

Постановка проблеми. З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу (КПК) України 2012 року запроваджено новий інститут кримінального провадження на підставі угод. Так, відповідно до ст. 468 КПК України в кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод: 1) угода про

примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; 2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості [1]. Водночас у разі невиконання засудженим умов угоди суд своєю ухвалою може скасувати вирок, яким затверджено угоду. Наслідком скасування вироку

є призначення судового розгляду в загальному порядку або направлення матеріалів провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була ініційована на стадії досудового розслідування. Крім того, умисне невиконання угоди є підставою для притягнення особи до відповідальності, установлені законом.

Виклад основного матеріалу.

Внесення судових рішень на підставі угод набуло поширеної практики в Україні, однак для органів, на які покладено обов'язок виконувати такі судові рішення, питання про наслідки невиконання умов угоди набуло важливого значення. Розглянемо чому.

Згідно зі статтею 469 КПК України угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів та ін.

Законом України «Про пробацію» визначено, що одним із завдань пробації є здійснення нагляду за засудженими до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, особами, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, особами, звільне-

ними від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років [2].

Відповідно до зібраної інформації, на обліках в органах пробації перебувають 6627 засуджених осіб, щодо яких вироком затверджено угоду про примирення або визнання винуватості, з них 5729 – звільнені від відбування покарання з випробуванням, 227 – засуджені до громадських або виправних робіт, 668 – до покарання у виді штрафу.

У 105 випадках суд відмовив органам пробації в задоволенні клопотань (подань) по суті скасування вироку, заміни одного виду покарання іншим, розстрочки виплати несплаченої суми штрафу, притягнення до кримінальної відповідальності у зв'язку з ухиленням від відбування покарання.

З'ясовано, що здебільшого суд мотивує свою відмову, посилаючись на ст. 476 КПК України. Оскільки цією статтею передбачено, що в разі невиконання угоди про примирення або визнання винуватості потерпілий чи прокурор відповідно мають право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, може бути подано протягом установлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення. Суд своєю ухвалою скасовує вирок, яким затверджена угода, якщо особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що засуджений не виконав умови угоди. Наслідком скасування вироку є при-

значення судового розгляду в загальному порядку або надсилання матеріалів провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була ініційована на стадії досудового розслідування.

У постанові пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» зазначено, що суд, здійснюючи розгляд клопотань про скасування вироку, має чітко відмежовувати невиконання угоди (частина перша статті 476 КПК України), яке тягне за собою скасування вироку, постановленого на підставі угоди, від умисного невиконання угоди (частина п'ята статті 476 КПК України), яке, крім скасування вироку, є підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності за статтею 389¹ КК України [3].

Таку практику застосовує більшість суддів.

Наприклад, ухвалою Новокаховського міського суду Херсонської області від 27.02.2018, відповідно до статті 476 КПК України, відмовлено в задоволенні подання органу пробації про заміну несплаченої суми штрафу покаранням у виді громадських робіт стосовно засудженого Савчука Д. А., оскільки він не виконав угоду про визнання винуватості. Із цього приводу прокурором Новокаховської місцевої прокуратури Херсонської області подано апеляційну скаргу. Апеляційний суд Херсонської області ухвалою від 02.07.2018 відмовив у задоволенні апеляційної скарги та зауважив, що в разі конкуренції правових норм застосуванню підляга-

ють норми, які є спеціальними відносно загальних правових норм.

Аналогічні обґрунтування надають інші судді, мотивуючи відмову у задоволенні клопотань про скасування іспитового строку засудженим, яких звільнено від відбування покарання з випробуванням і які, у свою чергу, не виконують обов'язки, покладені на них вироком суду, та порушують порядок перебування на обліку в органах пробації.

Прокуратура наполягає, що подання клопотання про скасування вироку з невиконанням угоди про визнання винуватості тісно пов'язано зі здійсненням прокурором контролю за виконанням засудженим угоди. Такий контроль не стосується виконання вироку в розумінні положень розділу 8 КПК України, оскільки ці питання належать до компетенції органу чи установи, на які покладено обов'язок виконувати судові рішення. Порядок здійснення прокурорського нагляду за практичним виконанням умов затвердженої судом угоди законом не регламентується, як і не покладається на прокурора жодних обов'язків у цій сфері. У зв'язку з тим, що обов'язок відбування покарання не передбачається умовами угоди, а впливає з вимог Закону (частина перша статті 26 КВК України), тому пропонує органам пробації скористатися нормами частини третьої статті 26 КВК України (лист Білоцерківської міської прокуратури Київської області від 13.07.2018 за № 555 вих. 18).

Ураховуючи зазначене, унесення клопотання про скасування вироку у зв'язку з невиконанням угоди можливе, якщо засуджена особа не виконує або ухиляється від виконан-

ня саме зазначених в угоді умов і зобов'язань. Відповідно до статей 471 (Зміст угоди про примирення) та 472 (Зміст угоди про визнання винуватості) КПК України в угоді, як правило, зазначається узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням. Якщо ж сторони узгодили покарання та досягли домовленості щодо звільнення підозрюваного/обвинуваченого від відбування покарання з випробуванням, відповідно до частин другої та третьої статті 75 КК України, суд зобов'язаний ухвалити рішення про таке звільнення в разі затвердження угоди про примирення або визнання винуватості. Тривалість іспитового строку та обов'язки, які покладаються на особу, яку звільнено від відбування покарання з випробуванням, згідно з частиною третьою статті 75 КК України, визначаються винятково судом (пункт 12 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод»).

Відповідно до ч. 2 ст. 53 КК України розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного в певних межах [4]. Отже, в угоді сторони лише узгоджують вид, а остаточну міру покарання призначає суд.

Якщо вирок, яким затверджено угоду, має відповідати загальним вимогам до обвинувальних вироків, визначених ст. 374 КПК України, з урахуванням особливостей, передбачених ст. 475 КПК України, і в поряд-

ку ст. 535 КПК України звертається до виконання до уповноважених органів пробації, цілком доцільно вважати органи пробації належним суб'єктом звернення до суду з поданнями про скасування вироку, вирішення питання заміни одного виду покарання іншим, розстрочку виплати несплаченої суми штрафу, притягнення до кримінальної відповідальності у зв'язку з ухиленням від відбування покарання та інше, у випадках, коли вироком суду було затверджено угоду про примирення або визнання винуватості.

Слід відзначити, що решта суддів під час розгляду таких клопотань (подань) керується загальними правовими нормами, а саме статтями 26, 37, 42 КВК України, статтею 78 КК України відповідно до міри покарання засудженого. Серед причин відмов у задоволенні подань – невстановлення місця проживання засудженого, нез'ясування причин невиконання вироку засудженим, його майнового стану чи обставини його життя (у разі неявки в судові засідання), зазначення в поданні трьох взаємовиключних прохань – про розстрочку виплати несплаченої суми штрафу або заміну несплаченої суми штрафу покаранням у виді громадських робіт, виправних робіт або позбавлення волі, які, по суті, є альтернативними і не можуть розглядатися одночасно щодо однієї і тієї ж особи в одному провадженні, тощо.

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити, що відсутність єдиних підходів щодо застосування положень кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого законодавства під час виконання судових рішень на підставі угоди зумовлюють пасивну

поведінку посадових осіб, які повинні своєчасно реагувати на порушення законодавства. Тому було б доречно здійснити узагальнення судової практики з цього питання.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL.: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Про пробацію: Закон України від 05 лют. 2015 р. № 160-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.
3. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України від 11 груд. 2015 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15>.
4. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05 квіт. 2004 р. № 2341-III. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

I. Yakovets,

Doctor of Law, Senior Researcher,

First Deputy Director of the State Institution

«Centre of Probation»

NEGATIVE CONSEQUENCES FOR THE PROBATION SUBJECTS AFTER CONCLUDING THE RECONCILIATION AGREEMENT: PROBLEMS OF THE PRACTICAL INTERPRETATION

The article is devoted to the research of the problems concerning the cases of refusal of the relevant authorities to consider the of the authorized probation bodies' petitions on cancellation of the sentences; on the substitution of the punishment with another punishment; on the installment plan of unpaid fine payment; on bringing to the criminal liability those offenders, who evade serving their sentences, etc. in the cases, when the courts by their sentences approved the reconciliation agreements on agreements on the recognition of the guilt between the accused persons and the victims or between the accused persons and the prosecutors. The proposals for resolving such problems are provided.

Key words: *law, code, reconciliation agreement, agreement on the guilt recognition, the agreement non-fulfillmen.*

Надійшла до редакції 02.10.2018